

Bijlage B Beschrijving systematische literatuursearch per kwestie

Kwesties voor het kiezen 2021

Analyse van vijf urgente maatschappelijke vraagstukken voor de komende kabinetsperiode

Redactie:

Lonneke van Noije

Debbie Verbeek-Oudijk

Jos de Haan

Sociaal en Cultureel Planbureau

Den Haag, maart 2021

Inhoud

Bijlage B	Beschrijving systematische literatuursearch per kwestie.....	3
B.1	Hoofdstuk 2: Ongelijke kansen in het onderwijs.....	3
	Oorspronkelijk zoekprotocol	3
	Literatuursearch door VDDenK i.o.m. auteurs	4
	Selectie van zoekresultaten door auteurs	5
B.2	Hoofdstuk 3: Arm en onzeker	7
	Oorspronkelijk zoekprotocol	7
	Literatuursearch door VDDenK i.o.m. auteurs	8
	Selectie van zoekresultaten door auteurs	9
B.3	Hoofdstuk 4: Arbeidsmarktpositie van mensen met een migratieachtergrond	11
	Oorspronkelijk zoekprotocol	11
	Literatuursearch door VDDenK i.o.m. auteurs	12
	Selectie van zoekresultaten door auteurs	13
B.4	Hoofdstuk 5: Langer thuis wonen van ouderen met een zorgbehoefte.....	14
	Oorspronkelijk zoekprotocol:	14
	Literatuursearch door VDDenK i.o.m. auteurs	15
	Selectie van zoekresultaten door auteurs	17
B.5	Hoofdstuk 6: Meedoen aan de energietransitie.....	19
	Oorspronkelijk zoekprotocol	19
	Literatuursearch door VDDenK i.o.m. auteurs	20
	Selectie van zoekresultaten door auteurs	21

Bijlage B Beschrijving systematische literatuursearch per kwestie

B.1 Hoofdstuk 2: Ongelijke kansen in het onderwijs

Oorspronkelijk zoekprotocol

- 1) De onderzoeksvragen waren:
  - a. Wat is de bijdrage van voor- en vroegschoolse programma's aan de ontwikkeling van jonge kinderen, aan het terugdringen van achterstanden en het verminderen van ongelijkheid tussen kinderen uit kansrijke en kansarme milieus (sociaaleconomische status, migratieachtergrond). Welke kenmerken van de programma's zijn van invloed op de effectiviteit (omvang, kwaliteitsaspecten)?
  - b. In hoeverre is er sprake van ongelijkheid bij de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs en in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs tussen leerlingen met uiteenlopende achtergronden (sociaaleconomische status, migratieachtergrond) en wat is daarbij de invloed van de advisering door de basisschool (in relatie tot het prestatieniveau van leerlingen) en de inrichting van de eerste fase van het voortgezet onderwijs (al dan niet uitstel van selectie)?
  - c. Is er sprake van ongelijkheid bij de overgang van het secundair onderwijs naar het tertiair onderwijs tussen leerlingen met uiteenlopende achtergronden (sociaaleconomische status, migratieachtergrond) en wat is daarbij de invloed van de mate van hulpbronnen, de kosten/financiële ondersteuning en selectiviteit van het hoger onderwijs?
- 2) De zoektermen die hiervoor a priori zijn bedacht en als input aan de informatiespecialisten zijn aangeleverd, zijn:

Onafhankelijke variabelen:

Voor- en vroegschoolse educatie, sociaaleconomische status, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, (uitstel van) selectie.

Afhankelijke variabelen:

Advies, ontwikkeling, prestaties, onderwijsniveau, instroom, deelname, (on)gelijkheid, (on)gelijke kansen.

Mogelijke zoektermen in het Nederlands:

- a. kw:("VVE" OR "voorschoolse educatie" OR "voor en vroegschoolse educatie" OR voor- en vroegschoolse educatie") AND ti:(effect* OR eviden* OR review OR "meta analys*" OR "meta-analys*" OR evaluat*) AND ab:(interventi* OR incentive*) AND (yr:2015..2020) (NB Er is onderscheid doorgevoerd naar zoeken in titels, keywords en abstracts)
- b. Onderwijs* AND "verwachtingen van docenten" OR "school advies" OR "Selectie"
- c. Hoger onderwijs AND toegankelijk* OR deelname OR *gelijkheid OR kansen AND kosten OR collegegeld OR *financ* selecti* OR differentiatie OR taal

Mogelijke zoektermen in het Engels:

- a. kw:("pre-school" OR "preschool" OR "early childhood education" OR "ECEC") AND ti:(effect* OR eviden* OR review OR "meta analys*" OR "meta-analys*" OR evaluat*) AND ab:(interventi* OR incentive*) AND (yr:2015..2020)
- b. (Education* AND "teacher* expectation*" OR "teacher* recommendation*" OR "tracking") - "eye-tracking"

MISSCHIEN: “Educational expectations” AND “teacher* attitudes” OR “sorting” OR “tracking” OR “school selection”

- c. Higher education OR tertiary education AND access* OR participation OR transition OR *equal* AND cost* OR tuition OR support OR selecti* OR stratification OR language

3) Inhoudelijke criteria voor de afbakening waren:

- Doelgroep: Alle kinderen/leerlingen/studenten, uitsplitsing naar sociaaleconomische respectievelijk migratieachtergrond.
- Periode vraag a en b: 2015-2020.
- Periode vraag c: 2010-2020.
- Onderzoeksgebied: OESO-landen.
- Onderzoekstypen: empirisch onderzoek en (systematische) reviews.

Literatuursearch door VDDenK i.o.m. auteurs

Voor elke van de drie subvragen is in een apart traject naar een definitieve zoekvraag toegewerkt. Voor subvraag a (vve) hebben vier verkennende zoekacties plaatsgevonden om tot de zoekvraag te komen. Deze werden op 8, 10, 14 en 15 juli 2020 uitgevoerd in database Scopus. Voor subvraag b zijn twee verkennende zoekacties uitgevoerd op 14 en 15 juli 2020, voor subvraag c eveneens twee op 14 en 16 juli 2020. Daarbij zijn alternatieve (combinaties van) trefwoorden uitgeprobeerd. Voorbeelden van aanpassingen zijn het toevoegen van termen als autisme of adhd om artikelen met een medisch karakter uit te sluiten bij subvraag a, het uitsluiten van artikelen die betrekking ‘eye tracking’ bij subvraag b, en het laten vallen van zoektermen als stratificatie en taal bij subvraag c. Daarnaast zijn aan subvraag a en subvraag b beperkende academische ‘subject areas’ toegevoegd (Social Sciences; Arts and Humanities; Psychology). Voor subvraag c is het tijdvak gelijkgetrokken met dat voor de subvragen a en b (2015-2021). Er zijn geen zoektermen opgenomen die verwijzen naar landen, om landen uit te sluiten. De uiteindelijke zoekacties zijn in de periode op 16-28 juli 2020 uitgevoerd in de volgende databases:

- Elsevier/Scopus
- Clarivate Analytics/Web of Science-Social Sciences Citation Index (SSCI)
- ProQuest/ABI-Inform Global
- ProQuest/International Bibliography of Social Sciences (IBSS)
- Ebsco/Sociological Index (SocIndex)
- Ebsco/Educational Resources Information Center (Eric)

Deze *search* bestond dus uit drie verschillende zoekvragen en leidde na ontdubbeling tot 1023 titels voor zoekvraag a, 2139 titels voor zoekvraag b en 1003 titels voor zoekvraag c. De uiteindelijke formulering van de zoekvragen is per subvraag te vinden in tabellen B.1.1, B.1.2 en B.1.3.

Tabel B.1.1 Zoekvragen voor kwestie ongelijke kansen in het onderwijs, subvraag aa

History Count	Search Terms
38	((TITLE-ABS-KEY ("preschool*" OR "prekindergarten*" OR "pre-kindergarten" OR "early childhood" OR "early years" OR ecec OR "early child development") AND (TITLE-ABS-KEY (intervention* OR incentive* OR parent* OR literacy OR teacher*)) AND (TITLE (effect* OR eviden* OR impact OR outcome*)) AND (TITLE-ABS-KEY (metaanalysis OR meta-analysis OR review OR evaluat*)) AND NOT TITLE-ABS-KEY (autis* OR psychiatr* OR adhd OR therapy OR pediatric* OR pregnan*) AND (LIMIT-TO (SUBJAREA , "PSYC") OR LIMIT-TO (SUBJAREA , "SOCI") OR LIMIT-TO (SUBJAREA , "ARTS")) AND (LIMIT-TO (PUBYEAR , 2020) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2019) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2018) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2017) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2016) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2015)))

a Deze zoekvragen zijn geformuleerd volgens de conventies van SCOPUS; voor andere databases kan dit net iets anders zijn.

Tabel B.1.2 Zoekvragen voor kwestie ongelijke kansen in het onderwijs, subvraag b^a

History Count	Search Terms
10	((TITLE-ABS-KEY (education* OR "school selection")) AND (TITLE (tracking OR "education* track" OR "school track" OR "track choice*" OR "track recommendation*" OR "teacher* assessment*" OR "teacher recommendation*" OR "school placement recommendation*" OR "teacher* expectation*")) OR (KEY (tracking OR "education* track" OR "school track" OR "track choice*" OR "track recommendation*" OR "teacher* assessment*" OR "teacher* recommendation*" OR "school placement recommendation*" OR "teacher* expectation*"))) AND NOT "eye-tracking" AND (LIMIT-TO (SUBJAREA , "SOCI") OR LIMIT-TO (SUBJAREA , "PSYC") OR LIMIT-TO (SUBJAREA , "ARTS")) AND (LIMIT-TO (PUBYEAR , 2021) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2020) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2019) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2018) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2017) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2016) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2015))

a Deze zoekvragen zijn geformuleerd volgens de conventies van SCOPUS; voor andere databases kan dit net iets anders zijn.

Tabel B.1.3 Zoekvragen voor kwestie ongelijke kansen in het onderwijs, subvraag c^a

14	((TITLE-ABS-KEY ("higher education*" OR "tertiary education*")) AND (TITLE-ABS-KEY (equal* OR unequal* OR unequal))) AND (TITLE-ABS-KEY (tuition OR financ* OR selecti*)) AND (LIMIT-TO (PUBYEAR , 2020) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2019) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2018) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2017) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2016) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2015))
----	---

a Deze zoekvragen zijn geformuleerd volgens de conventies van SCOPUS; voor andere databases kan dit net iets anders zijn.

Selectie van zoekresultaten door auteurs

De zoekresultaten zijn ontdebeld en ingevoerd in Access en daarna beoordeeld op relevantie. Wegens tijdgebrek zijn voor subvraag b alleen publicaties beoordeeld die zijn verschenen in de periode 2018-2021: het aantal te beoordelen publicaties voor deze subvraag verminderde daardoor van 2139 naar 1127. Op deze manier is prioriteit gegeven aan de meest recente inzichten. Naarmate

een publicatie recenter is, is de kans groter dat deze nieuwe inzichten biedt die nog niet via eerdere (overzicht)publicaties op het netvlies staan.

Na een eerste globale beoordeling van titel en abstract bedroeg het aantal potentieel relevante titels 156 voor subvraag a, 161 voor subvraag b en 200 voor subvraag c; in totaal 517. Zoekresultaten zijn geclassificeerd als niet relevant als ze helemaal geen interventie behandelden, als het over een verkeerde doelgroep ging of om een andere reden. Na een nadere beoordeling die bij subvraag a zich toespitste op reviewstudies resteerden 12 titels voor subvraag a, 148 voor subvraag b en 39 voor subvraag c, in totaal 199 relevante titels.

B.2 Hoofdstuk 3: Arm en onzeker

Oorspronkelijk zoekprotocol

4) De onderzoeksvragen waren:

- a. *Wat zijn de oorzaken van armoede en preciaire arbeid onder de beroepsbevolking en in het bijzonder: in hoeverre is preciaire arbeid een oorzaak van armoede?*
- b. *Welke beleidsinterventies kunnen de armoede en de preciaire arbeid onder de beroepsbevolking reduceren?*
- c. *Wat zijn (op basis van empirische studies) de te verwachten effecten op armoede en preciaire arbeid van de hiervoor genoemde interventies?*

NB De literatuursearch richt zich op vragen b en c, waarbij a dan vaak ook bijvangst zal zijn.

5) De zoektermen die hiervoor a priori zijn bedacht en als input aan de informatiespecialisten zijn aangeleverd, zijn:

Onafhankelijke variabelen:

- a. Verklaringen, oorzaak, conjunctuur, (structuralistische visie OR flexibilisering OR globalisering OR robotisering), demografie, machtsverschillen, institutionele verklaringen, cultuur.
- b. Beleid, sociaal beleid, fiscaal beleid, belastinguitgave, arbeidsmarktbeleid, contractbeleid, werkgelegenheidsbeleid, flexibele arbeidsmarkt, universaliteit, selectiviteit, uitkeringen, arbeidscontract, werk, actief arbeidsmarktbeleid, (opleiding OR onderwijs), (hulpbronnen OR kapitaal).
- c. Armoedebestrijding, loonkostensubsidies, werk met behoud van uitkering, beschut werk, job carving, duurzame inzetbaarheid, basisbehoeften-toeslag, kwaliteit van betaald werk, basisbaan, participatie-inkomen, gedrag, gegarandeerd minimuminkomen, basisinkomen, negatieve inkomstenbelasting, niet-gebruik, (armoedeval OR “marginaal tarief” OR werkloosheidsval), minimumtarief zzp, inkomensbescherming, flexicurity, mini-jobs.

Afhankelijke variabelen:

1. (Armoede EN beroepsbevolking) OF (“werkende armen”).
2. (“precaire arbeid”) OF inkomens(on)zekerheid OF baan(on)zekerheid).

Engelse zoektermen

Onafhankelijke variabelen:

- a. Explanations, cause, business cycle, (“structuralist view” OR flexibilization OR globalization OR robotization), demography, power, institutional explanations, culture.
- b. Policy, social policy, tax policy, tax benefit, labour market policy, contract policy, employment policy, flexible labour market, universality, selectivity, benefit, contract, work, active labour market policy, (training OR education), (resources OR capital).
- c. Poverty reduction, wage subsidies, work without loss of benefits, sheltered work, job carving, sustainable employability, basic needs supplement, quality of paid work, basic job, participation income, behaviour, guaranteed minimum income, basic income, negative income tax, non-take up, (“poverty trap” OR “marginal rate” OR “employment trap”), minimum rate self-employed, income protection, flexicurity, mini-jobs.

Afhankelijke variabelen:

1. (poverty AND “working age”) OR (“working poor”).
2. (“precarious work”) OR (“precarious employment”) OR (“income (in)security”) OR (“job (in)security”).

6) Inhoudelijke criteria voor de afbakening waren:

- Doelgroep: Armoede in de beroepsbevolking (ouderen mogen niet de hoofdmoot zijn), preciaire arbeid, werkende armen.
- Periode: 2008-2020 (na de economische crisis).
- Onderzoekgebied: Nederland, Scandinavische landen, België, Duitsland, Oostenrijk, Luxemburg, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk en Ierland.
- Onderzoekstypen: empirisch onderzoek en (systematische) reviews.

Literatuursearch door VDDenK i.o.m. auteurs

Er hebben drie verkennende zoekacties plaatsgevonden om tot een definitieve zoekvraag te komen. Deze werden op 5 en 12 juli uitgevoerd in database Scopus. In deze fasen konden wijzigingen ten opzichte van het zoekprotocol worden doorgevoerd. Zo zijn te brede zoektermen als ‘demography’ of ‘culture’ achterwege gelaten, zijn er alternatieve trefwoorden voor bijvoorbeeld (precaire) arbeid opgenomen, is het relevante onderzoekgebied uitgebreid en zijn beperkende academische ‘subject areas’ toegevoegd (Social Sciences; Arts and Humanities; Economics, Econometrics and Finance; Business Management & accounting). Op basis van deze verkenningen bleek het aantal gevonden Nederlandstalige publicaties in de bibliografische database verwaarloosbaar, waardoor de zoekvragen uitsluitend in het Engels zijn geformuleerd. Ook is besloten om een onderscheid aan te houden in literatuur met ‘werk’ en literatuur zonder ‘werk’. In de praktijk betekent dit dat een aantal zoektermen die gaan over ‘werk’ zijn gebruikt om de literatuur in tweeën te splitsen. De uiteindelijk zoekacties zijn op 17 juli 2020 en daaropvolgende dagen uitgevoerd in de volgende databases:

- Elsevier/Scopus
- Clarivate Analytics/Web of Science-Social Sciences Citation Index (SSCI)
- ProQuest/ABI-Inform Global
- ProQuest/International Bibliography of Social Sciences (IBSS)
- Ebsco/Sociological Index (SocIndex)

Deze *search* bestond dus uit twee verschillende zoekvragen, en leidde tot 6802 hits (2775 titels met trefwoorden voor ‘werk’ die worden uitgesloten) en 4027 titels (zonder uit te sluiten trefwoorden voor ‘werk’). De precieze formulering van de zoekvragen is te vinden in blokken #6 (met ‘werk’ ingesloten) en #7 (met ‘werk’ uitgesloten) in tabel B.2.1. Binnen deze zoekvragen wordt verwezen naar andere thematische blokken van trefwoorden, bijvoorbeeld (#5landen), waarvan de afzonderlijke trefwoorden terug te vinden zijn in de rij van dat betreffende blok (#5).

Tabel B.2.1 Zoekvragen voor kwestie Arm en onzeker

History Count	Search Terms
#7	(#1poverty AND NOT (#2work) OR (#4interventies) AND (#5landen) AND (LIMIT-TO (PUBYEAR, 2020) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2019) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2018) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2017) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2016) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2015) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2014) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2013) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2012) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2011) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2010) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2009) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2008)) AND (LIMIT-TO (SUBJAREA, "SOCI") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "ECON") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "ARTS") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "BUSI"))
#6	((#1poverty) AND (#2work) AND (#3policy OR (#4interventies) AND (#5landen) AND (LIMIT-TO (PUBYEAR, 2020) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2019) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2018) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2017) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2016) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2015) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2014) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2013) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2012) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2011) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2010) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2009) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2008)) AND (LIMIT-TO (SUBJAREA, "SOCI") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "ECON") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "ARTS") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "BUSI"))
#5	TITLE-ABS-KEY (netherlands OR dutch OR holland OR germany OR german OR belgium OR belgian OR france OR french OR "united kingdom" OR british OR britain OR uk OR england OR denmark OR danish OR sweden OR swedish OR norway OR norwegian OR finland OR finnish OR luxembourg* OR austria* OR ireland* OR irish OR switzerland OR swiss OR scotland OR scottish OR wales OR flandria OR wallonia OR europe OR european OR italy OR italian* OR portugal OR portuguese OR spain OR spanish OR poland OR polish OR iceland* OR usa OR "united states" OR american OR canada OR canadian OR australia*)
#4	TITLE-ABS-KEY ((minimum W/3 (wage* OR income* OR "rate self-employment")) OR "social minimum" OR "temporary work*" OR "permanent work*" OR "income protection*" OR flexicurity OR "marginal tax rate*" OR trap OR "provisions for the self employed" OR "disability insurance" OR "disability benefit*" OR "unemployment benefit*" OR "childcare allowance" OR employ* OR "social security*" OR "child benefit*" OR "benefit*" OR "tax benefit*" OR "tax expenditures" OR "basic income*" OR "negative income tax*" OR "wage subsid*" OR "work without loss of benefit*" OR "sheltered work" OR "job carving" OR "sustainable employ*" OR "basic needs supplement" OR "active labour market polic*" OR "active labor market polic*" OR "quality of paid work" OR "basic job*" OR "participation income" OR incentiv* OR education)
#3	TITLE-ABS-KEY (policy OR reduction* OR reduce)
#2	TITLE-ABS-KEY (work OR workplace* OR workforce* OR working OR worker* OR labour OR labor OR employ* OR selfemploy* OR career* OR jobs OR job OR unemploy* OR reemploy* OR precarious OR flexicurity OR minijob* OR parttime OR precariat)
#1	TITLE (poverty OR poor* OR antipoverty OR "anti poverty")

a Deze zoekvraag is geformuleerd volgens de conventies van SCOPUS; voor andere databases kan dit net iets anders zijn.

Selectie van zoekresultaten door auteurs

De zoekresultaten zijn ontdebeld en ingevoerd in Endnote. De beide sets bleken veel niet-relevante titels te bevatten (ruis). Een deel van deze ruis is door de auteurs geautomatiseerd weggefilterd, door bepaalde termen te gebruiken als exclusiecriteria. Bijvoorbeeld "africa", "china", "chinese", "brasil" enzovoort in een willekeurig veld. En een aantal specifieke zoektermen zoals "child", "pension", "fuel", "food", "agricult" in de titel. Na toepassing van het automatisch filteren houden we respectievelijk 1464 (met werk) en 1716 (zonder werk) titels over.

Vervolgens zijn de databases gesorteerd aflopend op publicatiejaar en is begonnen vanaf 2020 de titels te beoordelen tot en met publicaties in het jaar 2016. Op deze manier is prioriteit gegeven aan de meest recente inzichten. Naarmate een publicatie recenter is, is de kans groter dat het nieuwe inzichten biedt die nog niet via eerdere (overzicht)publicaties op het netvlies staan.

Bij het beoordelen van de zoekresultaten is aan de hand van de onderzoeksvraag en bijbehorende afbakening eerst oppervlakkig gescreend op basis van de titel en als dat geen uitsluitel gaf ook vluchtig op basis van het abstract. Zoekresultaten zijn geclassificeerd als niet relevant als ze helemaal

geen interventie behandelden, als het over een verkeerde doelgroep ging of om een andere reden. De overige publicaties werden geclassificeerd als 'potentieel relevant': dat waren er 98 (met werk) en 66 (zonder werk). Na zorgvuldige lezing van het abstract zijn 57 publicaties als relevant geselecteerd (31 'met werk', 26 'zonder werk').

B.3 Hoofdstuk 4: Arbeidsmarktpositie van mensen met een migratieachtergrond

Oorspronkelijk zoekprotocol

De analyse van de kwestie in hoofdstuk 4 richt zich op drie verschillende bevolkingsgroepen met een migratieachtergrond. Over statushouders en gevestigden met een migratieachtergrond is op basis van stappen 1 en 2 van de literatuurstudie al veel bekend (zie bijlage A). De aanvullende systematische literatuursearch (stap 3) die in deze bijlage wordt beschreven, richt zich daarom hoofdzakelijk op de specifieke problematiek van arbeidsmigranten. Zoekresultaten die relevant leken voor de andere twee groepen zijn wel in beschouwing genomen.

- 1) De onderzoeksvragen waren:
  - d. *Welke hulpbronnen van Oost-Europese arbeidsmigranten (uit Polen, Roemenië, Bulgarije) dragen bij aan hun bijstandsafhankelijkheid/uitkeringsafhankelijkheid in Nederland? Waarom zijn arbeidsmigranten bijstandsafhankelijk/uitkeringsafhankelijk?*
  - e. *Wat is het effect van beleidsinterventies (generiek arbeidsmarktbeleid en specifiek EU-wetgeving) op de arbeidsmarktparticipatie van Oost-Europese arbeidsmigranten?*
  - f. *Wat is het neveneffect van beleidsinterventies (generiek arbeidsmarktbeleid en specifiek EU-wetgeving) op de arbeidsmarktparticipatie van Oost-Europese arbeidsmigranten?*
- 2) De zoektermen die hiervoor a priori zijn bedacht en als input aan de informatiespecialisten zijn aangeleverd, zijn:

Onafhankelijke variabelen:

- d. *Asielzoekers, statushouders, asielmigranten, Oost-Europese/Poolse/Romeinse/Bulgaarse arbeidsmigranten, arbeidsmigranten uit Oost-Europa/Midden-Europa, niet-westerse migranten, mensen met /niet-westerse/ migratieachtergrond, allochtoon.*
- e. *(Arbeidsmarkt) discriminatie, (arbeidsmarkt) antidiscriminatie, Inburgeringsbeleid, inburgering, Wet Inburgering 2013, Participatiewet, verdere integratie op de arbeidsmarkt (VIA), P-wet, Wet Arbeid Schijnconstructies, Wet Aanpak Schijnconstructies Wet Arbeid Vreemdelingen, sociaal/human kapitaal, persoonskapitaal, economisch/sociaal kapitaal, taalverwerving.*

Afhankelijke variabelen:

- a. *Bijstandsuitkering, arbeidsdeelname, arbeidsmarktparticipatie, arbeidsmarktpositie, arbeidsmarktuitskomsten, kans op werk, werving, sollicitatie, diversiteit, match, matching (van inburgeraars/arbeidsmigranten/statushouders).*
- b. *Diversiteit op de werkvloer, (arbeidsmarkt) discriminatie, (arbeidsmarkt) antidiscriminatie, antidiscriminatiebeleid, beleid* selectie, werving, diversiteit, arbeidsmarktdiscriminatie, match(en) van vraag en aanbod.*

Engelse zoektermen:

Onafhankelijke variabelen:

- f. *Refugees, asylum seekers, East European/Polish, Romanian/Bulgarian labour migrants, labour migrants from East*/Central Europ*, (non-western) minority groups.*
- g. *Labour market discrimination, labour market anti-discrimination, (Dutch) integration policy, (Dutch) Participation Act, (Dutch) Bill on Labour of Foreign Employees, Labour Market Fraud*

(Bogus Schemes) Act (WAS), (Dutch) Foreign Nationals Employment Act, the Aliens Employment Act / The Netherlands, social/human capital, language acquisition.

Afhankelijke variabelen:

- a. Welfare benefits, social assistance benefits, unemployment benefits, labour/labor market access, (formal) employment, labour/labor market participation, labour/labor market position, labour/labor market selection, right to work.
- b. Diversity on the work floor, diversity at the workplace, diversity in the workplace, labour market discrimination, labour market anti-discrimination, anti-discrimination policy.

7) Inhoudelijke criteria voor de afbakening waren:

- Doelgroep: Oost-Europese arbeidsmigranten.
- Periode: 2014-2020 (beleidsinterventies die nog steeds van toepassing zijn werden veelal ingevoerd vanaf 2015).
- Onderzoeksgebied: Nederland (studies mogen ook over andere Europese landen gaan als de vergelijking met Nederland wordt gemaakt).
- Onderzoekstypen: empirisch onderzoek en (systematische) reviews.

Literatuursearch door VDDenK i.o.m. auteurs

Er hebben vier verkennende zoekacties plaatsgevonden om tot een definitieve zoekvraag te komen. Deze werden op 20 juni en 3 juli uitgevoerd in database Scopus. In deze fasen konden wijzigingen ten opzichte van het zoekprotocol worden doorgevoerd. Zo zijn te brede zoektermen als 'diversity' achterwege gelaten, zijn er alternatieve trefwoorden voor de arbeidsmarktpositie (zoals 'social assistance'), en voor de doelgroep (zoals 'guest worker', Czech) toegevoegd, en zijn beperkende academische 'subject areas' toegevoegd (Social Sciences; Arts and Humanities; Business Management & accounting; Engineering). Op basis van deze verkenningen bleek het aantal gevonden Nederlandstalige publicaties in de bibliografische database verwaarloosbaar, waardoor de zoekvragen uitsluitend in het Engels zijn geformuleerd.

De verkenning van 3 juli in Scopus leverde 1241 zoekresultaten op (zonder beperking naar doelgroep (Oost-Europees, zie zoekvraag #7 in tabel B.3.1). Alle artikelen waarvan de titel suggereerde dat ze de arbeidsmarktpositie van statushouders (of asielzoekers), arbeidsmigranten of in brede zin mensen met migratieachtergrond (in Nederland of in het buitenland) betreffen, zijn als mogelijk relevant gemarkeerd. Dat waren er 163. Omdat deze verkenning naar het oordeel van de auteurs nog erg veel irrelevante artikelen bevatte, is ervoor gekozen de zoekvraag in andere databases met doelgroepbeperking #3 (Oost-Europees) uit te voeren.

De uiteindelijk zoekacties zijn op 10 juli 2020 en daaropvolgende dagen uitgevoerd in de volgende databases:

- Elsevier/Scopus
- Clarivate Analytics/Web of Science-Social Sciences Citation Index (SSCI)
- ProQuest/ABI-Inform Global
- ProQuest/International Bibliography of Social Sciences (IBSS)
- Ebsco/Sociological Index (SocIndex)

Deze aangescherpte *search* leidde na ontdebelling tot 158 hits. De precieze formulering van de zoekvraag is te vinden in blok #6 in tabel B.3.1. Binnen deze zoekvraag wordt verwezen naar andere thematische blokken met trefwoorden, bijvoorbeeld (#3 met trefwoorden voor de doelgroep), waarvan de afzonderlijke trefwoorden terug te vinden zijn in de rij van het desbetreffende blok).

Tabel B.3.1 Zoekvragen voor kwestie Arbeidmarktpositie van mensen met een migratieachtergrond

History Count	Search Terms
#7	(([#1 AND #2 AND #4]) AND (LIMIT-TO (PUBYEAR, 2020) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2019) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2018) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2017) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2016) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2015) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2014))) AND (LIMIT-TO (SUBJAREA, "SOC") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "ARTS") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "BUSI") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "ENGI") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "Undefined"))
#6	(([#1 AND #2 AND #3 AND #4]) AND (LIMIT-TO (PUBYEAR, 2020) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2019) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2018) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2017) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2016) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2015) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2014))) AND (LIMIT-TO (SUBJAREA, "SOC") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "ARTS") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "BUSI") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "ENGI"))
#4	TITLE-ABS-KEY (netherlands OR dutch OR holland)
#3	TITLE-ABS-KEY ("east european" OR "eastern europe" OR poland OR polish OR romania* OR bulgaria* OR "czech republic" OR czech)
#2	TITLE-ABS-KEY (migrati* OR migrant* OR immigrati* OR immigrant* OR "non western background*" OR "labor migra*" OR "labour migra*" OR refuge* OR "asylum seek*" OR multicultural* OR integration OR diversit* OR "minority group*" OR "foreign*" OR "status holder*" OR "guest worker")
#1	TITLE-ABS-KEY (work OR workplace* OR workforce* OR working OR worker* OR labour OR labor OR employ* OR selfemploy* OR career* OR job* OR "unemployment benefit*" OR reemploy* OR "anti discrimination" OR "right to work" OR takeup OR "social assistance")

a Deze zoekvraag is geformuleerd volgens de conventies van SCOPUS; voor andere databases kan dit net iets anders zijn.

Selectie van zoekresultaten door auteurs

De zoekresultaten zijn ontdubbeld en ingevoerd in Access. Op basis van titel en abstract zijn zoekresultaten ten eerste geïnclassificeerd als niet relevant als ze niet waren gebaseerd op empirisch onderzoek. Ook als de onderliggende steekproef van vóór 2008 was, werden publicaties uitgesloten: een inhoudelijke afweging om naar de arbeidsmarktpositie sinds de vorige economische recessie te kijken. Daarnaast zijn publicaties uitgesloten die geen verband houden met de arbeidsmarktpositie (maar bijvoorbeeld (alleen) over inkomen, asielprocedures of culturele integratie). Of als ze (alleen) gaan over diversiteit in organisaties, omdat gebrek aan diversiteit niet altijd ook kansongelijkheid impliceert. Uiteindelijk zijn er van de oorspronkelijke 163 publicaties uit de bredere Scopus-search 36 publicaties relevant bevonden. De 158 resultaten van de aangescherpte zoekvraag in alle databases van 3 juli bevatte veel overlap en leidde niet tot extra relevante publicaties.

B.4 Hoofdstuk 5: Langer thuis wonen van ouderen met een zorgbehoefte

Oorspronkelijk zoekprotocol:

1) De onderzoeksvraag was:

Welke aanpassingen zijn nodig op het gebied van wonen en zorg & ondersteuning om een verantwoorde leefsituatie te waarborgen voor zelfstandig wonende ouderen met een intensieve zorgbehoefte?

Om een antwoord op deze hoofdvraag te vinden, richt de zoekopdracht zich op:

Welke oplossingen op het gebied van wonen en zorg & ondersteuning hanteren de ons omringende landen voor zelfstandig wonende ouderen die zorg en ondersteuning nodig hebben?

2) De zoektermen die hiervoor a priori zijn bedacht en als input aan de informatiespecialisten zijn aangeleverd, zijn:

Onafhankelijke variabelen:

- a. Zorg, langdurige zorg, ondersteuning, zorgaanbod, ondersteuningsaanbod, thuiszorg, zorgtechnologie, zorgvorm(en), woning, huisvesting, wonen, woonsituatie, woningaanbod, woningmarkt, woonvorm(en), ouderenwoning(en), ouderenhuisvesting, woonomgeving, verhuizen, woningaanpassing, aangepaste woning, gemeenschappelijk wonen, geclusterd wonen, woonzorg, wonen met zorg, woonzorgvorm(en), woonzorgarrangement(en), woonzorgvoorziening(en), beschut wonen, beschermd wonen.
- b. Innovatief, interventie(s), oplossing(en), aanpassing(en), ervaringen, meningen, wensen, voorkeuren, behoeften, verhuiscriteria, verhuisintenties, opnamewens, draagvlak, haalbaar.

Afhankelijke variabelen:

- c. Ervaringen, meningen, passende zorg, geschikte woning, verantwoord, veilig, veiligheid, doelmatig, nodig, noodzakelijk, kwaliteit van leven, welzijn, welbevinden, preventie, gezondheid, autonomie, eigen regie, zelfredzaamheid, eenzaamheid, overbelasting, tevreden, tevredenheid, gelukkig, langer zelfstandig wonen, langer thuis wonen.
- d. Ouderen, senioren AND zelfstandig wonend, thuiswonend AND (eventueel) zorgbehoefte, ernstige beperkingen, dementie.

Engelse zoektermen:

Onafhankelijke variabelen:

- a. Care, long-term care, support, care provision, care supply, (elderly) care services, provision of support, home care, home help, care technology, types of care, (types of) residence, (types of) dwelling, (types of) accommodation, housing, living, residing, living situation, housing supply, housing market, senior housing, residential environment, housing transition, residential mobility, home modification, adapted housing, communal living, clustered housing, assisted living, assistance at home, home help, housing with care, housing with support, living arrangements, care arrangements, sheltered housing, retirement community, retirement village.
- b. Innovative, intervention(s), solution(s), adaptation(s), experiences, opinions, wishes, preferences, residential preferences, intentions to move, needs, public support, social basis, attainable, feasible.

Afhankelijke variabelen:

- e. Experiences, opinions, proper care, appropriate housing, suitable housing, sound, safe, safety, security, needful, necessary, quality of life, well-being, welfare, prevention, health, autonomy, self-reliance, independence, loneliness, solitude, caregiver burden, overburdening, satisfied, satisfaction, happiness, live independently for longer, living independently for longer, living at home.
- f. Elderly, older people, seniors AND living independently, living at home, community-dwelling AND (eventueel): care need, severe impairments, dementia.

3) Inhoudelijke criteria voor de afbakening waren:

- Doelgroep: Ouderen en senioren met een relatief zware zorgbehoefte die zelfstandig ('thuis') wonen en zorg en ondersteuning nodig hebben (ouderen die voorheen in het verzorgingshuis terecht konden).
- Periode: 2005-2020.
- Onderzoeksgebied: Landen met vergelijkbare zorgculturen en zorgsystemen als Nederland: Duitsland, België, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Zweden, Noorwegen, Finland.
- Onderzoekstypen: empirisch onderzoek en (systematische) reviews.

Literatuursearch door VDDenK i.o.m. auteurs

Er hebben twee verkennende zoekacties plaatsgevonden om tot een definitieve zoekvraag te komen. Er zijn aparte zoekopdrachten geformuleerd en uitgevoerd voor twee thema's, te weten wonen en zorg. Deze werden op 14 en 18 juni uitgevoerd in database Scopus. In deze fasen konden wijzigingen ten opzichte van het zoekprotocol worden doorgevoerd. Zo zijn te brede zoektermen als 'living', 'housing', 'accommodation' achterwege gelaten, zijn er bijvoorbeeld aanvullende trefwoorden voor woonvormen voor senioren (anders dan het verpleeghuis) opgenomen, zijn er aanvullende trefwoorden opgenomen om de doelgroep (met zware zorgbehoefte) nader af te bakenen, is het relevante onderzoeksgebied uitgebreid en zijn beperkende academische 'subject areas' toegevoegd (Social Sciences; Arts and Humanities; Economics, undefined). Er is besloten om een onderscheid aan te houden in literatuur over 'ouderen en zorg' en literatuur over 'ouderen en wonen'. Daarvoor zijn twee aparte zoekvragen geformuleerd.

De uiteindelijke zoekacties zijn tussen 28 juni en 19 juli uitgevoerd in de volgende databases:

- Elsevier/Scopus
- Clarivate Analytics/Web of Science-Social Sciences Citation Index (SSCI)
- ProQuest/ABI-Inform Global
- ProQuest/International Bibliography of Social Sciences (IBSS)
- Ebsco/Sociological Index (SocIndex)

Deze *search* bestond dus uit twee verschillende zoekvragen, en leidde tot 4454 hits (1562 titels voor ouderen en wonen) en 2892 titels (voor ouderen en zorg). De precieze formulering van de zoekvragen is te vinden in tabellen B.4.1 en B.4.2. Binnen deze zoekvragen wordt verwezen naar andere thematische blokken van trefwoorden, bijvoorbeeld (#4 met landen), waarvan de afzonderlijke trefwoorden terug te vinden zijn in de rij van dat betreffende blok (#4).

Tabel B.4.1 Zoekvraag 'woonvoorzieningen voor ouderen met een zorgbehoefte'^a

History Count	Search Terms
#7	#6 AND (LIMIT-TO (SUBJAREA, "SOCI") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "ENGI") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "ARTS") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "DECI") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "MULT") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "Undefined"))
#6	#5 AND (LIMIT-TO (PUBYEAR, 2020) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2019) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2018) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2017) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2016) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2015) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2014) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2013) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2012) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2011) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2010) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2009) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2008) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2007) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2006) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2005))
#5	(#1 OR (#2 AND #3)) AND #4
#4	TITLE-ABS-KEY (germany OR german OR belgium OR belgian OR france OR french OR "united kingdom" OR british OR uk OR denmark OR danish OR sweden OR swedish OR norway OR norwegian OR finland OR finnish OR luxemburg* OR switzerland* OR swiss OR austria* OR ireland* OR irish OR scotland* OR scottish OR wales* OR welsh OR flandria* OR wallonia*)
#3	TITLE-ABS-KEY ("adapted housing*" OR "appropriate housing*" OR "assistance at home*" OR "assisted living*" OR "clustered hous*" OR "communal living*" OR "home modif*" OR "housing market*" OR "housing suppl*" OR "housing transition*" OR "housing with care*" OR "housing with support*" OR "innovative housing*" OR "living arrangement*" OR "living situation*" OR "residential environment*" OR "residential mobilite*" OR "residential preference*" OR "living condition*" OR "living situation*" OR "sheltered hous*" OR "suitable housing*" OR "intentions to move" OR "intention to move")
#2	TITLE-ABS-KEY (elder* OR eldest OR frail* OR geriatri* OR "old age*" OR "oldest old*" OR senior* OR senium OR "very old*" OR septuagenarian* OR octagenarian* OR octogenarian* OR nonagenarian* OR centarian* OR centenarian* OR supercentenarian* OR "older people" OR "older subject*" OR "older patient*" OR "older age*" OR "older adult*" OR "older man" OR "older men" OR "older male*" OR "older woman" OR "older women" OR "older female*" OR "older population*" OR "older person*")
#1	TITLE-ABS-KEY ("ageing in place" OR "aging in place" OR "senior living" OR "elder village" OR "housing for the elderly" OR "retirement residenc*" OR "retirement communit*" OR "retirement village*" OR "senior hous*")

a Deze zoekvraag is geformuleerd volgens de conventies van Scopus; voor andere databases kan dit net iets anders zijn.

Tabel B.4.2 Zoekvraag 'zorgvoorzieningen voor ouderen met een zorgbehoefte'^a

Search	Search Terms
#12	#11 AND (LIMIT-TO (SUBJAREA, "SOCI") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "ARTS") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "ENGI") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "MULT") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "DECI") OR LIMIT-TO (SUBJAREA, "Undefined"))
#11	#10 AND (LIMIT-TO (PUBYEAR, 2020) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2019) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2018) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2017) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2016) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2015) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2014) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2013) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2012) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2011) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2010) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2009) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2008) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2007) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2006) OR LIMIT-TO (PUBYEAR, 2005))
#10	#2 AND #8 AND #9
#9	TITLE-ABS-KEY ("care service*" OR "appropriate car*" OR "care provi*" OR "care suppl*" OR "efficient car*" OR "long term car*" OR "proper car*" OR "provision of support*" OR "receiving care" OR "receiving support" OR "suitable car*" OR "types of car*" OR "effective car*" OR "adequate car*" OR "necessary car*" OR "care arrangement*" OR "innovative car*" OR "innovative support*" OR "care solution*")

#8	TITLE-ABS-KEY (germany OR german OR belgium OR belgian OR france OR french OR "united kingdom" OR british OR uk OR denmark OR danish OR sweden OR swedish OR norway OR norwegian OR finland OR finnish OR luxemburg* OR switzerland* OR swiss OR austria* OR ireland* OR irish OR scotland* OR scottish OR wales* OR welsh OR flandria* OR wallonia*)
#2	TITLE-ABS-KEY (elder* OR eldest OR frail* OR geriatri* OR "old age*" OR "oldest old*" OR senior* OR senium OR "very old*" OR septuagenarian* OR octagenarian* OR octogenarian* OR nonagenarian* OR centarian* OR centenarian* OR supercentenarian* OR "older people" OR "older subject*" OR "older patient*" OR "older age*" OR "older adult*" OR "older man" OR "older men" OR "older male*" OR "older woman" OR "older women" OR "older female*" OR "older population*" OR "older person*")

a Deze zoekvraag is geformuleerd volgens de conventies van Scopus; voor andere databases kan dit net iets anders zijn.

Selectie van zoekresultaten door auteurs

De zoekresultaten zijn ontdebeld en ingevoerd in Endnote. Voor het deelthema ‘ouderen en wonen’ bleven er 1105 zoekresultaten over. Deze publicaties zijn inhoudelijk beoordeeld op relevantie. Publicaties werden onder ‘ja’ of ‘misschien’ geschaard wanneer zij gingen over voorkeuren of (verhuis)gedrag van senioren of wanneer zij gingen over oplossingen op het gebied van wonen of woonzorg en wanneer de effecten van en ervaringen met de oplossing (mogelijk) in de publicatie aan bod kwamen. Exclusiecriteria waren: publicatie voor 2005; niet de doelgroep zelfstandig wonende ouderen; niet over een van de genoemde landen. Op basis van titel en abstract werden 56 titels geïdentificeerd over voorkeuren of (verhuis)gedrag – waarvan 24 (mogelijk) over kwetsbare ouderen – en 105 titels over woon(zorg)oplossingen. Nog eens 63 titels kregen het label ‘misschien’, maar zijn uiteindelijk niet aangevraagd of gebruikt, omdat ze niet aansloten bij de uiteindelijke oplossingen waarop later specifiek is ingezoomd en waarop aanvullende literatuur is verzameld (zie hieronder). De geselecteerde publicaties of woon(zorg)oplossingen zijn vervolgens gecategoriseerd naar type oplossing. Mede op basis van het tussentijdse beeld dat uit de zoekresultaten naar voren kwam over relevante bestaande woon(zorg)oplossingen, is gekozen om de oplossingen *co-housing* (8 titels) en *extra-care housing* (14 titels) in het hoofdstuk te bespreken en deze afbakening ook aan te geven in het hoofdstuk. Vervolgens is naar aanvullende literatuur gezocht – mede over Nederland – met Google, Google Scholar, de sneeuwbalmethode en de literatuur die al in huis was vanwege eerdere relevante rapporten.

Op het terrein van zorg is op inhoudelijke gronden gekozen om in te zoomen op technologie als oplossing. Daarvoor zijn eerst de zoekresultaten voor beide thema’s (wonen en zorg) samengevoegd en ontdebeld, omdat ook de zoekopdracht op het thema wonen titels opleverde over technologie. Dit resulteerde in 3008 titels. In eerste instantie zijn op basis van titel artikelen uitgesloten als deze: niet over woon-zorgtechnologie gingen, niet de doelgroep zelfstandig wonende ouderen hadden of niet uit Europese landen kwamen. Op basis van titel en abstract zijn 2878 titels uitgesloten (label ‘nee’) en 130 titels geselecteerd (label ‘ja’ en ‘misschien’). Deze 130 titels zijn integraal gelezen en opgedeeld in 5 groepen (waarbij een publicatie tot meerdere groepen kan behoren): (i) artikelen over ontwikkeling/testen van interventie (n=88), (ii) artikelen waarin het perspectief van de gebruiker werd besproken (n=25), (iii) artikelen waarin het perspectief van de zorgverlener werd besproken (n=5), (iv) artikelen waarin beleid en of ethiek omtrent woon-zorgtechnologie werd besproken (n=3) en (v) artikelen die alsnog niet bruikbaar bleken (n=14). Al deze artikelen zijn gebruikt ter verkenning en validatie van technologie als kansrijke oplossingsrichting; een deel is geciteerd.

Een ander inhoudelijk thema dat in het hoofdstuk is uitgelicht is *reablement*. Hierop is niet in deze systematische search gezocht, maar hiervoor heeft een van de auteurs zelf naar randomized controlled trials (RTC’s) gezocht (stap 2 van de literatuurstudie, zie bijlage A). Daarbij werd een

toonaangevende review van de Cochrane-organisatie gevonden. Deze organisatie stelt de hoogste eisen aan wetenschappelijk bewijs en heeft op dat punt een ongeëvenaarde reputatie (zie www.cochrane.org/about-us). De Cochrane-review uit 2016 vond twee RTC-studies de moeite waard. Na 2016 is nog over één Europese RTC gepubliceerd, uit Noorwegen. Deze is ook opgenomen in de tekst. Daarnaast bestaat nog een Japanse studie die voortijdig is beëindigd maar wel positieve resultaten opleverde. Deze is nu niet opgenomen.

B.5 Hoofdstuk 6: Meedoen aan de energietransitie

Oorspronkelijk zoekprotocol

- 1) De onderzoeksvragen waren:
  - a. Welke beleidsinstrumenten kunnen woningverduurzaming bevorderen?
  - b. Wat zijn de onderliggende mechanismen hierbij?
  - c. Wat zijn te verwachten (neven)effecten van deze instrumenten voor woonverduurzaming op ongelijkheden tussen sociale groepen?

- 2) De zoektermen die hiervoor a priori zijn bedacht en als input aan de informatiespecialisten zijn aangeleverd, zijn:

Onafhankelijke variabelen:

- h. Climate change policy, energy efficiency policy, policy instruments, interventions, policy mix, Incentive instruments [meer specifiek: energy label; regulatory instruments, subsidy programs, taxes, communicative instruments].
- i. Socio-demographic: [personal characteristics OR household characteristics]
Knowledge-attitude-values-motivations: [psychological OR social, biospheric, socio-economic, financial, tangible, intangible, practical] AND [factor OR aspect, value, goal, motivation, norm, driver, barrier].
Resources: education, income, knowledge, social network, health.
Other explaining variables: [contextual factors OR situational factors OR social practices].
[NB ter overweging: concrete termen als acceptability, willingness to pay]
- j. Climate change policy, energy efficiency policy, policy instruments, interventions, policy mix, incentive instruments [meer specifiek: energy label, smart metering, regulatory instruments, subsidy programs, taxes, communicative instruments].
- k. [Doelgroep:] residential, private houses single-family, households, occupant, resident, owner, property, existing house.

Afhankelijke variabelen:

- d. Household energy conservation, Energy efficiency investment, Renovation decision, home energy reduction, residential energy improvement, Energy efficiency investment measures, retrofit, renovation, modernization, innovation adoption, thermal renovation, refurbishment.
  - e. [Involvement OR participation OR behavior OR implementation OR decision-making OR decision process] AND [afhankelijke variabelen bij vraag 1].
  - f. Energy justice, energy poverty, equality, equity, accessibility, affordability, feasibility, legitimacy, recognition, safety, stability, security, trust, winning, losing, innovator, adopter, laggard.
- 3) Inhoudelijke criteria voor de afbakening waren:
    - Doelgroep: Particuliere woningbezitters die zelf een bestaande woning bewonen. Geen huurders, en dus ook geen particuliere verhuurders of institutionele eigenaren zoals corporaties.
    - Periode: 2007-2020, aansluitend bij de lancering van het beleidsprogramma *Schoon en zuinig* in 2007, dat ingreep op zowel nieuwbouw als bestaande bouw en als doel had 20% CO₂-reductie in 2020 te realiseren.

- Onderzoeksgebied: Nederland, België, Luxemburg, Duitsland, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk, Ierland, Denemarken, Noorwegen, Zweden, Finland, Oostenrijk, Zwitserland. Daarnaast belangrijke ‘westerse’ onderzoekslanden zoals VS, Australië en Japan met een onderzoekstraditie op dit terrein (ondanks de grote klimatologische variatie in deze landen).
- Onderzoekstypen: empirisch onderzoek en (systematische) reviews.
- Onderzoeksthema’s: uitgesloten zijn publicaties die uitsluitend gaan over gedragsautomatismen, gewoontegedrag, nieuwbouw, projectontwikkeling; sociale huisvesting/social housing, technische maatregelen (of de macro-economische en/of medisch-milieukundige kanten ervan), professionals/producenten/uitvoerders zoals energiebedrijven, netbeheerders, aannemers, de bouw, technici, installateurs.

Literatuursearch door VDDenK i.o.m. auteurs

Er hebben vijf verkennende zoekacties plaatsgevonden om tot een definitieve zoekvraag te komen. Deze werden tussen 5 en 20 juli uitgevoerd in database Scopus. In deze fasen zijn nog veel wijzigingen ten opzichte van het oorspronkelijke zoekprotocol doorgevoerd. Zo zijn te brede zoektermen zoals *occupant*, *resident*, *owner*, *property* achterwege gelaten, zijn er alternatieve trefwoorden voor bijvoorbeeld energiearmoede opgenomen, en zijn er uitsluitingstermen voor andere vormen van verduurzaming dan woningverduurzaming toegevoegd (zoals *vehicles*, *traffic*, *transport*, *arctic*, *wastewater*). Ook zijn beperkende academische ‘subject areas’ toegevoegd (Social Sciences; Psychology; Economics, Econometrics and Finance; multidisciplinary).

De uiteindelijk zoekacties zijn op 22 juli 2020 en daaropvolgende dagen uitgevoerd in de volgende databases:

- Elsevier/Scopus
- Clarivate Analytics/Web of Science-Social Sciences Citation Index (SSCI)
- ProQuest/ABI-Inform Global
- ProQuest/International Bibliography of Social Sciences (IBSS)
- Ebsco/Sociological Index (SocIndex)

Deze *search* leidde tot 19.134 titels. De precieze formulering van de zoekvragen is te vinden in blokken #15 t/m #20 in tabel B.5.1 (de zoekvraag in deze blokken is dezelfde, maar wordt in elk van de 4 blokken tot andere jaargangen beperkt). Binnen deze zoekvragen wordt verwezen naar andere thematische blokken van trefwoorden, bijvoorbeeld (#5 met landen), waarvan de afzonderlijke trefwoorden terug te vinden zijn in de rij van dat betreffende blok (#5).

Tabel B.5.1 Zoekvragen voor kwestie Meedoen aan de energietransitie

History Count	Search Terms
#20	#14 AND (LIMIT-TO (PUBYEAR , 2009) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2008) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2007))
#19	#14 AND (LIMIT-TO (PUBYEAR , 2014) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2013) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2012) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2011) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2010))
#17	#14 AND (LIMIT-TO (PUBYEAR , 2017) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2016) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2015))
#15	#14 AND (LIMIT-TO (PUBYEAR , 2021) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2020) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2019) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2018))
#14	(#1 AND #3 AND #12) AND NOT #2 AND (LIMIT-TO (SUBJAREA , "SOCI") OR LIMIT-TO (SUBJAREA , "ECON") OR LIMIT-TO (SUBJAREA , "PSYC") OR LIMIT-TO (SUBJAREA , "MULT"))
#13	(#1 AND #3 AND #12) AND NOT #2
#12	#4 OR #5
#5	TITLE-ABS-KEY ("germany" OR "german" OR "belgium" OR "belgian*" OR "france" OR

	"french*" OR "united kingdom" OR "british*" OR "uk" OR "denmark" OR "danish*" OR "sweden" OR "swedish*" OR "norway" OR "norwegian*" OR "finland" OR "finnish*" OR "luxemburg*" OR "switzerland*" OR "swiss*" OR "austria*" OR "ireland*" OR "irish*" OR "scotland*" OR "scottish*" OR "england*" OR "english*" OR "wales*" OR "welsh*" OR "flandria*" OR "wallonia*" OR "netherland*" OR "dutch" OR "holland" OR "united states" OR "usa" OR "us" OR "australia*" OR "japan*" OR "new zealand*" OR "canada*" OR "canadian*" OR "europe*" OR "eec" OR "eu")
#4	AFFILCOUNTRY ("germany" OR "german" OR "belgium" OR "belgian*" OR "france" OR "french*" OR "united kingdom" OR "british*" OR "uk" OR "denmark" OR "danish*" OR "sweden" OR "swedish*" OR "norway" OR "norwegian*" OR "finland" OR "finnish*" OR "luxemburg*" OR "switzerland*" OR "swiss*" OR "austria*" OR "ireland*" OR "irish*" OR "scotland*" OR "scottish*" OR "england*" OR "english*" OR "wales*" OR "welsh*" OR "flandria*" OR "wallonia*" OR "netherland*" OR "dutch" OR "holland" OR "united states" OR "usa" OR "us" OR "australia*" OR "japan*" OR "new zealand*" OR "canada*" OR "canadian*" OR "europe*" OR "eec" OR "eu")
#3	TITLE-ABS-KEY ("alternative energy" OR ("energy" OR "thermal") W/3 "renovation*") OR "clean energy" OR "energy advice service*" OR "energy audit*" OR "energy conservation*" OR "energy consumption*" OR "energy efficien*" OR "energy feedback*" OR "energy improvement*" OR "energy information*" OR "energy innov*" OR "energy investment*" OR "energy justice" OR "energy label*" OR "energy measure*" OR "energy performance*" OR "energy povert*" OR "energy reduction*" OR "energy refurbishment*" OR "energy saving*" OR "energy transition*" OR "energy upgrade*" OR "energy use*" OR "heating system*" OR "high efficiency heating*" OR "home insulati*" OR "innovative energy system*" OR "innovative heating system*" OR "insulation activit*" OR "low carbon living*" OR "low temperature heating*" OR "microgeneration*" OR "micro generation*" OR "natural gas free" OR "passive house*" OR "photovoltaic*" OR "environmental behaviour change*" OR "environmental behavior change*" OR "pv energy" OR "renewable energy" OR "renewable resource*" OR "renewable source*" OR "retro fit*" OR "retrofit*" OR "saving energy" OR "small-scale energy technolog*" OR "solar energy" OR "solar rebate*" OR "sustainabl*" OR "thermal inefficien*" OR "thermal insulation*" OR "thermal problem*" OR "thermal refurbishment*" OR "wood pellet heating*" OR "zero carbon" OR "zero energy")
#2	TITLE-ABS-KEY ("rental*" OR "tenant*" OR "social hous*" OR "envelop*" OR "construction*" OR "vehicle*" OR "traffic" OR "transport" OR "arctic" OR "water" OR "wastewater" OR "real estate" OR "planning" OR "marine" OR "food*" OR "textile*" OR "nuclear" OR "waste" OR "recycling" OR "diplomacy" OR "geopolitic*" OR "architecture*" OR "design" OR "engineering" OR "teaching" OR "school" OR "schools" OR "university" OR "classroom*" OR "enterprise*" OR "retail" OR "industri*" OR "tourism")
#1	TITLE-ABS-KEY ("homeowner*" OR "owner*" OR "house*" OR "household*" OR "housing*" OR "home" OR "homes" OR "residen*" OR "dwelling*" OR "domest*" OR "occupant*" OR "occupier*" OR "consumer*" OR "single family")

a Deze zoekvraag is geformuleerd volgens de conventies van SCOPUS; voor andere databases kan dit net iets anders zijn.

Selectie van zoekresultaten door auteurs

Na ontdubbeling werden de resterende 12.377 zoekresultaten ingevoerd in Access. Deze set bleek veel niet-relevante titels te bevatten (ruis). Een deel van deze ruis is door de auteurs geautomatiseerd weggefilterd, door bepaalde termen te gebruiken als exclusiecriteria. Deze termen zijn te clusteren in vijf groepen rond medische vaktermen of vakgebieden (excl. public health, family medicine, social medicine), sociale-domeintheema's (bv. migratie, criminaliteit, verslaving), ecologische termen (forest, wildlife, land use), economische termen of sectoren (supply chain, agriculture, industrial), en geografische aanduidingen (arctic, tropical, world). In een laatste stap om ruis eruit te filteren, zijn tijdschrifttitels die woorden bevatten rond dezelfde groepen uitgesloten.

Dit alles reduceerde het aantal artikelen tot 7960, nog steeds een te groot aantal om met beschikbare mankracht en binnen de beschikbare tijd te beoordelen. Daarom is een selectie van 2000 willekeurige artikelen op relevantie beoordeeld op basis van titel en abstract; hiervan waren 211 artikelen potentieel relevant en deze werden opgevraagd. Na uitsluiting van 53 artikelen bleken 158 artikelen relevant. Zoekresultaten zijn geïnclassificeerd als niet relevant als ze helemaal geen interventie of verklarend mechanisme behandelden, als het over een verkeerde doelgroep ging of om een andere reden (zoals boekreview, erratum e.d.). Vervolgens is uit de resterende 5960 artikelen een selectie gemaakt van de artikelen gepubliceerd in de meest recente jaren 2018 t/m 2020. Op deze manier is prioriteit gegeven aan de meest recente inzichten. Naarmate een publicatie recenter is, is de kans groter dat het nieuwe inzichten biedt die nog niet via eerdere (overzicht)publicaties op het netvlies staan. Deze selectie omvat 1930 artikelen. Hiervan zijn 189 artikelen als potentieel relevant opgevraagd, en uiteindelijk 111 artikelen beoordeeld als relevant.